VISUOMENININKO BIBLIOTEKA

APIE VISUOMENINĮ DARBĄ

Enciklika GRAVES DE COMMUNI

A. TAMOŠAITIS

Popiežius Leonas XIII.

VISUOMENININKO BIBLIOTEKA NR. 2.

APIE VISUOMENINĮ DARBĄ

Popiežiaus Leono XIII
enciklika

Graves de communi

ĮVADĄ PARAŠĖ KUN. M. KRUPAVIČIUS
VERTĖ DR. L. BISTRAS

KAUNAS :-: :-: :-: :-: :-: 1928 m.

Nihil obstat.
Dr. ST. ŪSORIS,
Censor.

№ 798 | Imprimatur.

Kaunas, die 22 febr. 1928

C. ŠAULYS,
Vicar. Generalis
Praelatus S. S.

Vertėjo žodis.

Praeitojo amžiaus gale smarkiai išaugęs naujas katalikų tarpe socialis veikimas, krikščionišku demokratišku vadinamas, sukėlė tikrą audrą prieš save; žinoma, visai nepamatuotai. Leono XIII enciklika **Graves de communi** yra lyg apgynimas to veikimo nuo neteisingų priekaištų, ir juo išsklaido nepagrįstas baimes pačių katalikų tarpe. Toji enciklika išaiškina to naujo, krikščioniškąja demokratija vadinamo, veikimo tikslus ir teikia katalikams nurodymų, kaip jie turi elgtis sunkių socialių problėmų laikais.

Ir mūsų visuomenės maža kas teturi objektingą krikščioniškosios demokratijos supratimą, todel manau būsią naudinga nesusipratimams išvengti patiekti Lietuvos katalikams tos enciklikos originalo tikslų vertimą. Laikysiu sau dideliu atlyginimu už darbą, jei šios enciklikos lietuviškas vertimas bent kiek paskatins jau dirbančius enciklikos rekomenduojamąjį darbą dar uoliau jįjį dirbti, o nedirbančius paragins sekti šito didžiojo popiežiaus nurodymais. Jei anais enciklikos skelbimo laikas (1901 m.) didysai popiežius ne be pagrindo rado reikalo įspėti visuomenę del artėjančio jos gyvybei pavojaus ir paraginti ją imtis bendromis pajėgomis visų priemonių nelaimėms už akių užbėgti; tai ir šiandie, kai sociali visuomenės taika yra gal dar didesniame pavojuje, negu kada nors ji yra buvusi, to popiežiaus žodžiai yra ne mažiau klausytini ir sektini.

Dr. L. Bistras.

Įvadas.

Enciklikos atsiradimo istorija.

Katalikų Bažnyčia savo mokslo pobūdžiu yra perdėm visuomeninė. Tokia ji pasireiškė nuo pat savo gyvavimo pradžios, nepaisant visų jos gyventų sunkumų ir kruvinų persekiojimų. Įgavus laisvės ji sukūrė tobulą visuomeninio darbo sistemą, ir stiprų krikščioniškąjį visuomeninį organizmą, sugebėjusį sėkmingai atsispirti įvairiems nerimams ir suirutėms, vedusiems prie socialių kovų ir visuomenės pairimo. Viduramžis, davęs Bažnyčiai daugiausia laisvės savo mokslui realizuoti, sukūrė visuomeninio darbo ir organizmo idealą, kurio dar ir šiandien nei vienas pasaulio kraštas neįstengė pasiekti. Bet liberaliniai buržuazinis pasaulis, negalėjęs ramiai žiūrėti į Bažnyčios sėkmingą darbą, savo vaisiais vedusį liaudį prie lygybės ir ekonominės nepriklausomybės, paskelbė jai aršią kovą. Pirmoj eilėj jis puolė ir išardė jos visuomeninį darbą ir katalikų organizacijas, o dvasiškiją atskyręs nuo liaudies uždarė į zokristiją. Bet gaji Bažnyčios dvasia nepasidavė nuslopinama. Nepaisant padarytų joje griuvėsių, nepaisant dvasininkų didelės dalies demoralizacijos, jos vyriausis visuomeninis pobūdis reiškėsi visur ir kiekviena proga, kur tik susidarydavo tinkamų sąlygų. Jei Didžioji Prancūzų revoliucija iš vienos pusės smogė Bažnyčiai sunkų smūgį, tai iš antros pusės ir palengvino jai, kaipo organizacijai savo darbą varyti. Pasinaudodama palengvėjusia atmosfera Bažnyčia stropiai ėmėsi tarp kitų ir visuomeninio darbo. Katalikų visuomeninis darbas naujausiais laikais iš naujo atgijo devyniolikto

amžiaus pirmoj pusėj. Jis tuo pat laiku prasidėjo bevcik visoj Europoj. Bet tai buvo po ilgos pertraukos tik pradžia, o kaipo pradžia negalėjo būti ir tobula. Bažnyčios tradicinė mintis buvo pamiršta, neturėta aiškių principų, sistemos, tobulos organizacijos. Idėjų srity painiojosi įvairios klaidingos nuomonės, kaip galikanizmo, febronianizmo, juozapinizmo, pagaliau, nemaža buvo ir liberalizmo priemaišto, kuriomis buvo užsikrėtusi tų laikų dvasininkų didelė dalis. Ir priemonės nevisai vykusios buvo tam darbui parinktos. Jis buvo varomas daugiau labdarybės pagrindais, negu visuomeninio teisingumo. Vyskupas V. Ketteleris yra laikomas pirmutiniu, kuris tą darbą susistemino, nustatė jam tikslią, atatinkančią laiko reikalus, programą ir parėmė jį visuomeninio teisingumo pagrindais. Nuo to laiko tame darbe iškilo aikštėn katalikų tarpe dvi srovi. Viena ėjo senais keliais ir gavo pavadinimą „konservatinių katalikų". Kita, pasekusi vyskupu Ketteleriu, pavadinta katalikais reformuotojais. Tarp tų dviejų srovių kilo smarkių ginčų. Ypač smarkiai tie ginčai ėjo katalikų kongrese Liege'e 1890 m. Naująjį darbą, kurį konservatininkai pravardžiavo socialistiniu, rėmė: kun. Pascal, du Pin, Harmel, vysk. Doutreloux, Helleputte, kun. Pottier, vysk. Korum, kun. Lehmkuhl, Loewenstein, J. Bachem, kun. Winterer, Kuefstein, vysk. Bagshave, Decurtins, de Cepeda, kardinolų Gibons'o, Langenieux'o, Manning'o ir Mermillod'o atstovai ir kiti įžymūs katalikų veikėjai ir Bažnyčios atstovai. Senas konservatines idėjas gynė: kun. Forbes, jėzuitas Caudron, kun. Besse, Thery, vysk. Freppel ir kiti.

Trisdešimčiai metų praėjus po pirmo vysk. Kettelerio pasirodymo visuomeniniame darbe, šv. Petro Sostą užėmė didelis mokslininkas, politikas, diplomatas ir visuomenininkas popiežius Leonas XIII. Jis atsidėjęs sekė dar būdamas Perugijos arkivyskupu vėliau kardinolu ir kamerlingu, kas katalikų tarpe darosi. Negalėjo patikti tam dideliam Bažnyčios ir žmonijos vyrui tarpusavė katalikų kova, silpninusi ir taip įvairių visuomeninių audrų nusilpnintus katalikus ir Bažnyčią. Negalėjo jam taip pat patikti ir nutolęs nuo Bažnyčios tradicinės linijos tas katalikų visuomenės

darbas, kurį varė ir kurio atkakliai laikėsi katalikai konservatininkai. Antra vertus, Leonas XIII savo giliu protu ir pagrindiniu naujųjų laikų dvasios pažinimu gerai numanė, kad be tikslaus, gerai suorganizuoto ir stipriais katalikų principais paremto visuomeninio darbo, nebeįmanoma pasiekti dieviškojo Bažnyčios tikslo ir amžiais padarytų jai žaizdų išgydyti. Jis gerai įvertino katalikų visuomeninio darbo reikšmę Bažnyčiai ir žiūrėjo į jį kaipo į labai svarbią mūsų laikais apaštalavimo priemonę. Nieko tad stebėtino, kad apėmęs Apaštališkąjį Sostą jisai visu uolumu ėmėsi tą apleistą katalikų darbo šaką tvarkyti, ir šioj srity dirbo ligi pat savo ilgo amžiaus pabaigos, nebe pamato nusipelnydamas „didžiojo popiežiaus visuomenininko" vardą.

Visa eile enciklikų, kaip: „Inscrutabili", išleista į tris mėnesius po Šv. Sosto apėmimo, „Quod Apostolici muneris", „Aeterni Patris", „Diuturnum illud", „Humanum Genus", „Immortale Dei", „Libertas praestantissimum", „Sapientiae Christianae", privatiniais laiškais ir brevėmis aukštiems dvasininkams ir visuomenės veikėjams, pagaliau kalbomis ir instrukcijomis per trylika metų sistemingai ir nenuilstamai Leonas XIII tiesė katalikų visuomeniniam darbui tvirtus pamatus, suderintus su Evangelijos mokslo šviesa, Bažnyčios Tėvų mokymu ir jos tradicijomis. Kadangi ilgus amžius tas katalikų darbas buvo išardytas, kadangi pamirštos buvo net tradicijos ir katalikija buvo demoralizuota liberaliniai—buržuazinėmis įtakomis, Leonas XIII kaipo geras mokytojas, siekia pašaknų, eina ištolo prie savo tikslo išanksto nustatytu tiksliu planu.. Pirmiausia jis meta tiltą tarp senovės ir dabarties, užmezga ryšius su tolymesne ir artymesne praeitimi, paskui ilgeliau apsistoja prie įvairių klaidingų įsivyravusių visuomeninių ir filosofinių idėjų, duodamas keliose enciklikose išsemiamą mokslinę jų kritiką, veda tikinčiuosius prie tų šaltinių, kuriais bazavosi visas tradicinis katalikų visuomeninis darbas, nurodo katalikų visuomenines pareigas, nupiešia katalikiškai sutvarkytą valstybę ir pagaliau nurodo pasaulio katalikams, kuriais keliais jie turi eiti visuomeniniame darbe ir kuriais dėsniais turi

jį remti. Tai padarė savo enciklikoje „Rerum Novarum", kurią išleido 1891 m. gegužės mėn. 16 d. Jos išleidimą paskubino, reik manyti, tos pirmiau minėtos katalikų tarpusavės aistringos kovos, pasiekusios tuo metu didelio įtempimo laipsnio. „Rerum Novarum" nustatė katalikams visuomenininkams—vadinamiems krikščioniškąja demokratija darbo dėsnius, ir ji vadinama tos srovės pradžia, nors krikščionių demokratų vardas buvo mestas pirmu kartu tik 1896 m. žinomo prancūzų krikščionių demokratų vado kun. Naudet krikščionių darbininkų suvažiavime Paryžiuj *). „Rerum Novarum" laikinai kovą tarp katalikų sustabdė, bet po kiek laiko ji vėl prasidėjo su pirmykščiu įniršimu. Ją pradėjo konservatyvūs katalikai, įvariais būdais užsipuldinėdami ir įtardami krikščionis demokratus. Ypač daug teko nukęsti prancūzų kr. dem. vadui de Mun'ui ir Šveicarų — Decurtins'ui. Leonas XIII tą kovą uoliai sekė. Jo širdis buvo su krikščionimis demokratais. Tai parodo Leono XIII rašytieji Decurtins'ui laiškai, kuriuose giria jo darbą ir ragina toliau eiti tais pačiais keliais. Konservatyvių katalikų užsipuldinėjimams nesiliovus, Leonas XIII išleido šiuo reikalu antrą encikliką kurioj katalikus visuomenininkus reformuotojus vadina krikščioniškąja demokratija **). Ji del pirmųjų jos žodžių tapo pavadinta „Graves de communi". Ta enciklika buvo paskelbta 1901 m. sausio mėn. 18 d.

Enciklikos pagrindinės mintys.

Leonas XIII savo enciklikos „Graves de communi" pradžioje kalba apie baisią kovą, kilusią visuomeninės ekonomijos srity, gimdančią rimto pavojaus visuomenės ramybei ir gerovei. Tos kovos ir ginčų priežastim yra pirmiausia dorovės ir filosofijos klaidingi dėsniai, plačiai

---

*) K. Antoine, Kurs ekonom. społecznej II t. Warszawa, 1909 m. 58 pusl. o Kun. prof. A. Szymanskis, Studja i szkice społeczne, Warszawa 1913 m. 7 pusl. mano, kad krikščionių demokratų vardas pirmu kartu buvo pavartotas belgų seimo atstovo Helleputto 1891 m. Malines o katalikų kongrese.

**) Leonas XIII pirmu kartu katalikus reformuotojus oficialiai pavadino krikščionimis demokratais 1898 m. spalio m. 8 d.

skleidžiami įvairių elementų, ir įvykusios gamybos srity permainos, įvesdinus mašinas ir apskritai naudojant naujausius technikos išradimus, darbui sumažinti ir pelnui pasididinti. Šiandien prieita prie to, jog susidarė didelis pavojus visoms valstybėms.

Tam pavojui pašalinti Šventasis Tėvas nuo pat savo valdymo pradžios kreipė katalikų akis į gresiantį pavojų ir rodė kelius, kuriais turėjo eiti, kad jo išvengtų. To siekė jo enciklika „Quod Apostolici muneris", išleista 1878 m. gruodžio mėn. 26 d. Pavojui didėjant, Švent. Tėvas jau pozitingai nurodė katalikams teises, pareigas ir būdus, paimtus iš Evangelijos, teisingumui ir tikybai ginti. Tai buvo padaryta enciklikoj „Rerum Novarum". Joje Leonas XIII ragina katalikus į darbą. Prieš augančią revoliuciją ir socializmo jėgą jisai norėjo pastatyti gerai suorganizuotą, stiprią visuomenės darbais ir sujungtą katalikiškąja dvasia ir antgamtine meile katalikų pajėgą.

Ar pavyks Bažnyčios galvai tos katalikų pajėgos suspiesti? Atsako pats Leonas XIII į tą klausimą gvildenamoj enciklikoj šiais žodžiais:

„Dievo padedami, mes pasitikėdami neapsivylėme. Ir iš tikrųjų; net nekatalikai, teisybės verčiami, pripažino, kad Bažnyčia rūpinasi visais žmonių luomais, o ypatingai tais, kurie vargsta".

Tai pažymėjęs, Leonas XIII toliau kalba, kas yra dabar katalikų tarpe:

„Mūsų raštais gausingai pasinaudojo katalikai, nes iš jų jie pasiėmė ne tik drąsos ir jėgų pradėtiesiems geriems darbams varyti, bet jie rado juose ir tos pageidaujamos šviesos, su kurios pagalba katalikai galės toliau ramiau ir sėkmingiau savo moksliškus tyrinėjimus tais klausimais daryti. Nuomonių skirtumai del to iš dalies išnyko visai, iš dalies sušvelnėjo. Praktikoje gi, nenuilstamo pasiryžimo dėka padėti bedniesiems, ypatingai ten, kur jie visų daugiausia vargsta, įkurta nemaža naujų tam reikalui įstaigų arba naudingai padidintos jau esančios; pavyzdžiui, bemoksliams teisiniai pagalbai tiekti biurai,

liaudies sekretoriatais vadinami; paskolų kasos (liaudies bankai, vert.) kaimuose; draugijos savitarpei paramai teikti ar nuo nelaimingų atsitikimų drausti; darbininkų sąjungos ir kitos tos rūšies įstaigos."

Tam visuomeniniam katalikų veikimui, nukreiptam „liaudžiai, (plebs), ginti, kuri dažnai stumiama yra į dorinius spąstus ir pavojus, kaip lygiai į vargą ir bandymus", *) pradžioje nebuvo duodamas jokis vardas. Paskiau pradėta jis vadinti krikščioniškuoju socializmu. Tuo vardu jį vadino liberalai, socialistai ir konservatyvūs katalikai. Bet tą vardą Šv. Tėvas atmeta ir palieka tik šiuos: visuomeninė krikščionybė, krikščioniškasis liaudies veikimas ir krikščioniškoji demokratija. Smulkmeniškiau kalba apie krikščionių demokratų vardą.

Nors Šventasai Tėvas visai nutyli apie esminius skirtumus tarp senovės katalikų visuomeninio darbo ir krikščionių demokratų — naujos grupės, tačiau, be kai kurių panašumų, tarp jų buvo esmės skirtumų.

Krikščionių demokratų srovė, kaip jau esu minėjęs, kilo tik paskelbus encikliką „Rerum Novarum". Uoliausiai ir garsiausiai apie ją buvo kalbama ir toj pakraipoj dirbama Prancūzuose ir Italuose. Italuose 1899 m. kun. Romolo Murri įkūrė dviejų mėnesių žurnalą „Cultura sociale". Rėmė jį Albertario, Gallarati, Scoti ir kiti. Su naujai pasirodžiusiais krikščionimis demokratais stojo į kovą konservatyvūs katalikai, susispietę organizacijoj „Opera dei Congressi". Kr. demokratai pirmiausia kreipėsi į liaudį ir įkūrė grynai liaudies organizaciją.

Prancūzuose taip pat kilo kovų ir mokslinių ginčų del visuomeninio darbo. Prieš krikščionis demokratus stojo senieji katalikai visuomenininkai, susitelkę prie mėnesinio žurnalo „Association catholique" ir organizacijos „L' Oeuvre des cercles catholiques d'ouvriers".

Sienieji katalikai šnairavo į jaunuosius, t. y. krikšč. demokratus, kad pirmiausia jie ėjo į darbininkus ir dau-

---

*) Graves de communi.

giausia jų būviu rūpinosi, kad mažai vertino jų labdarių darbą. Prikaišiodavo jauniesiems, t. y. krikščionims demokratams, kad jie ardą katalikų vienybę, kad, organizuodami pačius darbininkus, sukelsią klasių kovą.

Prancūzų kr. demokratai sakėsi toliau varą visuomeninį katalikų darbą. O žymiausias visuomenininkų katalikų vadas, La Tour du Pin Chambly, protestuodamas pareiškė, jog tarp jų ir krikščionių demokratų nėsą jokio vidaus ryšio ir jie todel negalį būti visuomeninių konservatinių katalikų darbo varytojais, ir tai, del visai skirtingos į visuomenę pažiūros *.)

Kurdami politikos partiją, kr. dem. įvedė į savo veikimo sritį ir politiką, nors ne visi laikė politiką privaloma krikščioniškosios demokratystės dalimi. 1896 m. Reims'o kongresas nusprendė, jog krikščionys demokratai pirmiausia turi statyti visuomeninius klausimus, del politikos įvedimo į savo veikimą palieka laisvę visoms organizacijoms apsispręst; bet, jei kuri jų nuspręs įsivesdinti politiką, tai būtinai turi reikalauti respublikinės tvarkos valstybėj. Kai kurie, tokią valdžios lytį priėmė del takto, bet žymiausi jų vadai, kaip antai Naudet,**) Fonsegrive***) išrodinėjo, jog respublikos valstybės lytis plaukianti tiesiog iš Evangelijos dvasios.

Kilo smarki polemika. Tai buvo didelė kliūtis katalikų vaisingam darbui. Šv. Tėvas rūpinosi tą kliūtį pašalinti. Tam tikslui jis jau 1897 m. pavedė profesoriui Toniolo ištirti, išanalizuoti krikščioniškosios demokratystės savoką. Jo buvo tas darbas atliktas eilėj straipsnių, išspausdintų laikr. „Rivista Internazionale di Scienze sociali".****).

Ginčams nenutilus ir po šio prof. Toniolo išaiškinimo, Šventasis Tėvas laikė savo pareiga tuos ginčus „įstatyt

---

*) De la Tour du Pin Chambly. Contribution a l'etude du mouvment social chretien, Association catholique 48 (1899) 205—213. Cit. Szymanski Studja i szkice społeczne. Warszawa. 1913 m. 8 pusl.

**) Democratie et democrates. Paris. 1900 m. 282 pusl.

***) La crise sociale. Paris 1901 m. 471—482 pusl.

****) 1897 m. liepos m. išversta į prancūzų kalbą: Toniolo. La notion chretien de la Democratie Paris. Maison de la Bonne Presse. 53 pusl.

į tam tikras vėžes, tiksliau nusprendus, kas katalikams reikia manyti šiuo reikalu".*). Ir savo rašte „Graves de communi" kreipia akis į šiuos ginčijamus klausimus:

1) ar krikšč. demokratija siekia tik liaudies valdžios (civitas popularis), ar pakeisti valdžios lytį, 2) ar ji dirba tiktai vienai visuomenės šakai, būtent liaudžiai, ir 3) ar siekia išsivaduot iš teisėtinės dvasinės ir civilinės valdžios.

„Be to", rašo toliau Leonas XIII, „manome duoti kai kurių nurodymų, kurie galėtų padidinti katalikų veikimą ir padaryti jį išganingesnį visuomenei"**).

Taigi, šv. Tėvas, kaip matyt iš to rašto, nemano nustatyti krikščionims demokratams visos programos, bet sprendžia tik ginčijamus klausimus, kad tuo būdu nurodytų laisvos diskusijos ribas, apsaugotų katalikus nuo klaidingų šiuo dalyku pažiūrų ir sustiprintų tuo būdu katalikų darbą. Del to krikščioniškoji demokratija įvairiuose pasaulio kraštuose turi savo programose skirtumų, tiesa, ne esme, bet atsitiktinais punktais, prisitaikindama prie laiko ir vietos reikalų.

Iš čia aišku, jog katalikų politikos partijos, tuose, savo grynai politiniuose darbuose, kurie neliečia dogmų ir moralės srities, yra visiškai laisvos ir jų nevaržo jokie Romos nurodymai, jei popiežius net tokiuose smarkiuose ginčuose palieka laisvajai diskusijai vietos, o tik kai kuriais punktais duoda nurodymų, kad suburtų katalikus į vienybę.

Pirmas abejojimas lietė politiką. Šiuo klausimu Aukščiausias Krikščionystės Mokytojas pareiškia, jog „nedera... krikščioniškos demokratijos vardas grynai politiškai aiškinti. Nors žodis „demokratija" savo tiesiogine ir filosofine prasme ir reiškia liaudies valdžią, tai vis delto kalbamuoju atveju, atmetus bet kokią politinę jo reikšmę, reikia šis žodis taip

---

*) Graves de communi.

**) Ten pat.

vartoti, kad jis tereikštų minėtąjį krikščionišką veiklmą liaudies naudai"*).

Čia reikia mums pasiaiškinti, kaip supranta Šventasis Tėvas žodį „politika" ir ką jis čia turi galvoje. Paliestais čia žodžiais Apaštalų Sostas nori nuspręsti ginčą del to, ar krikščioniškoji demokratija tvirtai yra surišta su respublikinė valstybės lytimi ir ar eina pakeisti politinės tvarkos. Nes priekaištą Leonas XIII, taip suformulavo:

„Bijoma..., kad nebūtų slaptai einama prie demokratinės**) valstybės formos, ar statoma aukščiau už kitas valstybių politines formas; kad nesirodytų, jog krikščioniškojo tikėjimo palaima, lyg paneigiant, visus kitus luomus valstybėje, tetaikoma liaudies gerovės naudai; kad pagaliau tuo vylingu (fucatus) vardu nebūtų pridengiamos pastangos neigti teisėtinę pasaulinę ar bažnytinę valdžią".***).

Antra, savo mokslą šiuo reikalu popiežius taip pagrinduoja: „Evangelijos nuostatai yra ir lieka nuošaly nuo politinių srovių bei įvairių įvykių taip, kad bet kurioje valstybių tvarkoje piliečiai galėtų ir turėtų pildyti tuos nuostatus, kurie įsako mylėti Dievą labiau už visą, o artimą, kaip patį save"****). Tai reiškia, jog kr. demokratystė lyginama su vykdymu gamtos ir Evangelijos dėsnių, kurie visur vykdyti galima ir reikia. Išvada iš visos to dalyko kalbos tokia, kad, krikščioniškai demokratinis veikimas, turįs tikslu liaudies gerovę, „neprivalo bent labiau vertinti vieną valstybės formą už kitą".

Bet krikščioniškoji demokratija gali ir turi naudoti politikos darbą, kaip priemonę savo tikslams siekti: kas kita yra politika del politikos, kas kita vėl politika—demokratystės ir visuomenės tikslams. Juo labiau politikos darbas yra reikalingas, kad mūsų laikais valstybė normuoja gyvenimo sąlygas ir

*) Graves de communi.
**) Respublikinės M. K.
***) „Graves de Communi".
****) Ten pat.

tuo būdų gali pagerinti liaudies likimą ar jį pabloginti, kad tai be valstybės pagalbos šiandien pasiekti nebegalima. Katalikų Apaštalų Sostas niekad nestūmė tikinčiųjų nuo politikos darbo (nekalbu čia apie vietinius atsitikimus), priešingai, prie to darbo juos žadino. Leonas XIII kelis kartus tuo reikalu rašė. Enciklikoje „Immorale Dei", pav., taip rašo:

„Apskritai imant, susilaikyti visai nuo dalyvavimo viešuose darbuose būtų klaida, kaip nenorėti nei darbu, nei pagalba kelti visuomenės gerovės. Tad aišku, jog katalikai turi teisingų priežasčių dirbti viešajam darbui. Kaip „jokia valstybės formų principe nėra smerktinos", taip lygiai negalima principe smerkti mažesnio ar didesnio žmonių dalyvavimo valstybės valdyme". *). Žmonės gali rinktis sau valdytoją, juoba, „by tik laikytųsi teisingumo; žmonės gali sau nusistatyti tokią valstybės tvarką, kokia geriausiai tinka jų būdui, įpročiams ar pranokėjų papratimams" **).

Leono XIII mokslą apie visuomeninį katalikų darbą ligi šiol yra patvirtinę visi popiežiai. Tad ir į politikos katalikų darbą Šv. Sosto ir šiandien lygiai taip žiūrima kaip, kad žiūrėjo Leonas XIII. Dabartinis Šv. Tėvas Pijus XI dar ryškiau pabrėžė katalikams politikos darbo reikalą. Jis šiais metais katalikų studentų atstovams pažymėjo, kad „d a l y v a v i m a s p o l i t i k o j e, d i r b a n t b e n d r a j a m l a b u i, y r a v i e n a s v a r b i a u s i ų k r i k š č i o n i ų p a r e i g ų".***).

---

*) „Immortale Dei".

**) „Diuturnum illud". Taip aiškina tarp kitų šį tekstą ir prof. kun. Szymanski „Studja i szkice społeczne", Warszawa. 1913 m. 12-12 pusl.

***) Prie šios progos paduosiu dar keleta ištraukų iš oficialių Šv. Sosto raštų ar kalbų, kurios aiškiai pobrėžia reikalą katalikams dalyvauti politikos darbe: Dabartinis Šv. Tėvas Pijus XI yra pasakęs tuo reikalu štai ką:

„Kai kas mums nurodo, būk mes neturį kištis į politiką, bet privalą tai palikti kitiems. Tačiau, jei politika liečia net altorių, tai yra mūsų pareiga nustatyti pagrindinės linijos, sekant Kristaus žodžiais: „Atiduokite ciesoriui, kas yra ciesoriaus, o Dievui kas yra Dievo". Kiti vėl randa, kad mes permaža tesirūpiname politika...

Atsakęs į pirmą ginčijamąjį klausimą, Šventasis Tėvas eina toliau prie antro ir trečio. Ar tiesa, kad krikščionys demokratai, pirmiausia susirūpinę darbo žmonėmis, turi neigti ir spausti „aukštesniąsias klases, kurios nemažiau reikalingos visai visuomenei apsaugoti ir pažangai parengti?" Negali ir neturi. Krikščioniškojoj vėliavoj išrašyta meilė, kuri nieko neišskiria, nors gali pirmiausia būti nukreipta į tuos, kurie daugiausia reikalingi pagalbos. Kaip Bažnyčia nenaikina to įgimto solidarumo ryšio, kuris žmones jungia, taip elgiasi ir krikščionys demokratai, kurie žengia po Kristaus vėliava.

„Tad, 'del naturalaus liaudies su kitais luomais susijimo krikščioniškuoju broliškumu dar sustiprinto, rašo Šv. Tėvas, visa, kas daroma liaudžiai padėti, atsiliepia naudingai ir kitiems luomams, ypač, kad

---

„Mes nieku būdu negalime atsisakyti nuo politikos; ir katalikų akcijos uždavinys-mokyti ir vesti visus gyventojų sluoksnius prie tikros politikos. Šiandien nuolat keičiasi pažiūros, kurios rodo nepakankamą nusimanymą. Paprastai gana padėti pagrindan visuomenės gerovę, kaip matai, imama dėtis su socialistais, kurie veikia prieš tikėjimą. Katalikai turi vesti tokią politiką, kuri pagrįsta katalikų tikėjimu".

(Tiesos Kelias. 1928 m. 2 nr. 40 pusl.).

Popiežius Pijus X savo rašte: „Inter catholicos" sako:

„Svarbiausis katalikų uždavinys-siųsti į savivaldybes ir į Seimą tokius žmones, kurie atsižiūrėdami rinkimų ypatybių ir laiko ir vietos apystovų, sugebėtų tinkamai stovėti tikybos ir savo tėvynės reikalų administravimo sargyboje.

Leonas XIII savo enciklikoje „Immortale Dei" vystydamas reikalingumą katalikams politikos darbo pažymi, kad:

„Jei susilaikoma (nuo politikos darbo M. K.), valdžios vairas be abejonės pereis į tųjų rankas, kurių pažiūros tikrumoje neteikia didelės vilties valstybės gerovei; tai butų ypač kenksminga krikščionių reikalams, nes Bažnyčios priešai turėtų visą valdžios galią, o jos ginėjai-jokios".

„Katalikai imasi ir privalo imtis politikos darbo ne tuo tikslu, kad palaikytų tai, kas gali atsirasti negera politinėse įstaigose, bet, kad jos sutvarkytų tuo būdu, kiek yra galimybės, kad jos dirbtų nuoširdžiai visuomenės gerovei kelti, ir būtų pasirižę į valstybės gyslas įpilti, kaipo naujų syvų ir atgimimo kraujo, katalikiško tikėjimo doros ir įtakos".

„Reikalinga, kad katalikiško vardo verti žmonės nusistatytų būti tikrais Bažnyčios sūnumis, ir kaipo tokie pasireikštų; kad be

geram minėto darbo pasisekimui, aišku, tinka ir yra būtina, kad ir tie luomai būtų kviečiami į šį darbą"...*).

Pagaliau reikia aiškiai pažymėti, jog krikščionys demokratai neturi mažiausio noro būti nepaklusnūs teisėtinei civilinei krašto pastatytai valdžiai ir Bažnyčiai. Krašto pastatytai teisėtinei valdžiai paklusnybės reikalauja sąžinė. Juo labiau reikalingas paklusnumas ir pagarba Bažnyčios valdžiai, kurią įsteigė pats Kristus, ir reikalinga tai ne tik šv. Petro Sostui, bet ir vyskupams. Tokia krikščioniškoji teisė.

„Taigi priminę šiuos principus, rašo Šv. Tėvas, kuriuos jau esame tam tikra proga tiksliai paaiškinę, tikimės, kad dabar baigsis ginčai del krikščioniškos demokratijos vardo ir išnyks visokia baimė pavojų ir tuo vardu pavadintojo veikimo" **).

Pirmąją savo enciklikos dalį Šv. Tėvas baigia pozitingu nagrinėjimu tų tikslų, kurių siekia krikščioniškoji demokratija, tasai veikimas liaudies gerovei. Nustato jos veikimui kelius, kurie nieko savyje neturi nei demagoginio nei chimerinio.

---

jokio svyravimo jie atmestų visa kas yra nesuderinama su katalikybės mokslu; kad jie naudotųsi politinėmis įstaigomis tiek, kiek galės dirbti sąžiningai tiesos ir teisėtumo naudai; kad nedaleistų laisvei peržengti gamtos ir Dievo įstatymu nustatytų ribų: kad laikytų savo uždaviniu padaryti krikščioniška visą viešą santvarką".

„Yra tokių žmonių, kurie darydami skirtumą tarp politikos ir tikybos, nori jas išjungti ir atskirti, nenorėdami kad jų tarpe būtų kas nors bendra ir kad viena į kitą neturėtų jokios įtakos. Tokie žmonės tikrumoje nedaug kuo skiriasi nuo tų, kurie pageidauja, kad valstybė būtų įsteigta ir valdoma nepriklasomai nuo Dievo Sutvėrėjo ir nuo visų Viešpaties daiktų. Jų klaida dar labiau apverktina ir del to, kad tokiu būdu jie neapgalvotai atstumia visuomenę nuo vaisingiausio pasisekimais šaltinio".

(Paskutinis posmas paimtas iš Leono XIII „Cum multa sint".)

Visos Leono XIII ir Pijaus X enciklikų ištraukos paimtos iš kun. Guerry knygutės „Code de l'Action Catholique". Grenoble. 1927 m.

*) „Graves de communi".

**) Ten pat.

„Atmetus kai kurias perdėtas ir klaidingas nuomones apie šitaip suprastos krikščioniškosios demokratijos esmę ir reikšmę, rašo Šv. Tėvas, niekas, be abejo, nesmerks tų pastangų, kurios prisiderindamos prie prigimties ir dieviškųjų įstatymų, siekia tik vieno, būtent, kad tie, kurie gyvena iš rankų darbo ir amatų, būtų pakenčiamesniame padėjime ir galėtų palaipsniui patys savo ateitį aprūpinti, kad galėtų laisvai ir viešame gyvenime pildyti dorovės ir religijos pareigas ir jaustis esą ne gyvuliai, bet žmonės, būti ne pagonimis, bet krikščionimis, kad tuo būdu lengviau ir su juo didesniu noru siektų to tik vieno būtino, tai yra, aukščiausiojo Gėrio, kuriam esam gimę. Tokis turi būti tikslas ir tokie siekimai tų, kurie nori tikrai pakelti liaudį krikščioniškąja dvasia ir ją apsaugoti nuo socializmo maro" *).

Visuomenės tvarka gali būti pastovi ir ves prie laimės, kiek ji remsis natūraliu dalykų būviu. O tas natūralus dalykų būvis yra tos rūšies, jog identifikuojasi su pareigomis Dievui, pačiam sau ir artimui. Dievui—meilės ir paklusnumo pareiga, sau ir artimui arba visuomenės labui—pareiga teisingumo, atiduodančio kiekvienam tai, kas jam priklauso, ir meilės, jungiančios visus ir duodančios daugiau, negu priklauso. Pareigos sąvoka yra pagrindu, teisės sąvoka yra tik tos pareigos atbalsiu, atsakytoju: turiu tokią pareigą, turiu, vadinasi, ir teisę ją vykdyti ir ginti. Iš kitos vėl pusės, niekas neatliks pareigos, nedarydamas iš savęs aukos.

Pareiga tad ir teisė, surištos su auka, sudaro visos visuomeninės santvarkos pagrindą.

Tad kiekvienas turi teisingumo ir meilės pareigą savo artimui, pareigą normuotą iš vienos pusės gabumais ir ištekliais to, kas ją vykdo, ir to reikalais, ką jos liečia. Turtingas, mokytas žmogus, turįs visuomenėje poziciją, turi pareigą skirti didesnę duoklę artimui, nes daugiau

*) „Graves de communi".

turi, daugiau yra gavęs. Todel, kas yra vargingesnis, mažiau mokytas ir mažiau dorovės atžvilgiu išauklėtas, juo daugiau privalės iš kitų medžiaginės pagalbos, patarimų, nurodymų, globos, dorybės skydo ir artimo tobulumo. Kadangi visuomenėje yra daugiausia tokių reikalaujančiųjų, del to ir visų darbas visuomenės labui turi būti kreipiamas pirmiausia prie gerovės žmonių suvargusių, netūrtėlių, apleistų, išnaudojamų ir skaudžiamų. Ir įvyks stebuklas: žmogus, turįs turto ir proto, palinkęs įsirausti juose, sunaudoti savo trumpą gyvenimą asmens patogumams, pamirš save, išsižadės savo asmens globos ir tarnaus vargšams ir skaudžiamiems. Tai padarys tikrai stiprios dvasios vienetai, galiūnai, kurie valdo medžiagą ir gyvenimą, bet netarnauja jiems vergiškai.

Tai ne svajonė, nei chimera.

Kristus pasauliui atnešė naują įsakymą — mandatum novum, kad visi savo tarpe mylėtųsi,— „Aš jums duodu naują įsakymą mylėti kits kitą; kaip aš jus mylėjau, kad ir jūs kits kitą mylėtumėte. Iš to visi, pažins. kad jūs mano mokytiniai, jei turėsite meilę kits kito".*).

„Nors tokis savitarpio rėmimosi uolumas turi pirmiausia liesti nenykstamos sielų gerovės, tačiau neturi apleisti ir šio gyvenimo reikalų ir patogumų" **). Neturime čia mes pamiršti tų brangių Kristaus žodžių, kuriais į klausimą, ar jis yra Mesijas, atsakė savo pasiuntinybei patvirtinti: „Akli mato, raiši vaikščioja, vargšams Evangeliją skelbia" ir tų, kada, kalbėdamas apie paskutinįjį teismą, pareiškė, jog daugiausią dėmesio Jis kreips į tai, kas kaip savo artimą mylėjo. Čia Jis nutylėjęs gailestinguosius darbus, liečiančius sielą, atminė tik tuos darbus, liečiančius kūną: „Aš buvau išalkęs ir jūs pavalgydinote; buvau ištroškęs ir jūs mane pagirdėte"***).

*) Šv. Jonas 13, 34—35.
**) „Graves de communi".
***) Mat 25, 35—36,

Dar daugiau, Kristus įsako vargšuose, tų skaudžiamųjų asmeny, Jį patį matyti. „Iš tikrųjų sakau jums kiek kartų jūs tai padarėte vienam šitų mano mažiausių brolių, man padarėte"*).

Pagonių gadynėje tokių žodžių nežinojo.

Bet nuo tos valandos, kada Angelai paskelbė piemenėliams Dievo Vaikelio gimimą, liaudžiai atėjo kita gadynė. „Eikit prie Manęs visi, kurie vargstate". Kame veikia Kristus? Ką jis lanko? Daugiausia Galilejos ūkininkus ir vargšus. Visą savo mokslą Dievo Sūnus apvilko prieinamiausiomis plačioms minioms formomis, tik retkarčiais vartodamas dialektikos Jeruzalėj. Kristus mokąs — tai vargšų Mokytojas. Savo pamokslo, kalne pasakyto, kuris yra puikiausis meilės ir dvasios galybės himnas, Išganytojas nekreipė į mokytus ir turtininkus, bet į liaudies minias, išsirinkęs pamokslui valandą, kada buvo liaudies apsiaustas: „Ir matydamas Kristus minią, įžengė į kalną".

Kristus atnešė minioms ekonomišką išvadavimą. Vergas nepažino teisingumo. Visur ir visi jį skaudė. Ir Dievo Sūnus savo neišsemiama išmintimi vienatinį trumpa žodelį tarė: „Vertas darbininkas savo užmokesčio", tą žodį, kurį plačiau išplėtojo, praėjus devyniolikai amžių, Mokytojo iš Nazareto Įpėdinis: „Darbo turi užtekti darbininkui pragyventi", ir jo užteko, kad padarytų pervartos visamej pasauly; ir taip jis įsisunkė į mūsų kraują, jog ir įsivaizduoti negalime, kaip galėtų atrodyti, jei kas dirbdamas turėtų išmalda gyventi. Ir tas žodis turi tokios pajėgos, jog tą valandą, kurią teisingai įvertintų darbą, kurioj nustatytų teisingą tarp jo ir užmokesčio santykį, išnyktų nepatenkinimo, bruzdėjimo ir visa griaunančių revoliucijos audrų gemalas.

Kristus atnešė minioms dorovišką išvadavimą. Jis ponui pasakė: „Tas vergas tai ne tik žmogus, kaip ir tu, lygūs su tavim, bet ir tavo brolis, bendrojo musų

*) Mat. 25, 40.

visų Dangaus Tėvo sūnus". O tarnui pareiškė: „Tu esi žmogus ir turi sielą; tavo siela bus girdoma mano krauju ir maitinama mano kūnu". Ar tas išvaduotasis vergas, sulygintas su savo viešpačiu, puls jį su peiliu? Ne. Vergas sustiprėjęs dvasia taps šventas ir didvyriškai lies kraują už savo Išganytoją.

Viešpats Jėzus neturėjo kitokios dorovės ponams ir kitokios liaudžiai, darbo žmonėms. Ir turtininkui, lygiai ir vergui, kuris nežinojo kam gyvena ir nepritvrė laimės valandėlės, Kristus nurodė dorovinę tobulybę ir dangų ir, be to, pasakė: „P a l a i m i n t i v a r g š a i". O po to, kad dar labiau apsaugotų ir sustiprintų jo dorovinę vertybę žemėje, davė jam moterystės sakramentą ir savitarpio meilę.

Įsivaizduokime sau tą valandą, kada Kristus sakė miniai: „O jūs taip melsitės:" T ė v e m ū s ų, K u r i s e s i d a n g u o s e". Nuo tos valandos turime lygią visiems visuomeninę etiką, dorovę. Jūs vargšai, paniekinti, išnaudojami, vergai—esate turtininkų ir galingųjų broliai, sudarote vieną su jais visuomeninę šeimą, tarp jų ir jūsų nebėra neperžengiamos sienos. Tai paskelbimas Dievo vaikams laisvės ir lygybės.

> „Nuo tos dienos, kada Kristus ant kelių prieš dvylika žuvininkų mazgojo jiems kojas ir įsakė jiems tai pat daryti ateity kitiems, buvo įsteigta demokratija, ir pasaulis mato nematytą lig šiol graudinamą reginį jerarchinėj visuomenėj, kuri, nepaisant jos prigimties kietumo, sustingusios puikybės, kaskart vis švelnėja ir nusileidžia, kad tarnautų vargstančiųjų minioms, tai „plebs christiana" (krikščioniškajai liaudžiai) tarnauja krikščioniškoje santvarkoje karaliai savo globa ir valdžia, karinga bajorija — ginklu, turtininkai — turtais, mokyti — tiesos ieškojimu, mergaitės — ligoninėse ir prieglaudose, misionieriai — žodžiu ir krauju, kunigai — apaštalavimu ir, kad nebūtų jokio abejojimo, kad teisė tarnauti liaudžiai ne-

pakenčia išimčių, pats popiežius save pasivadina — Servus servorum Dei — Dievo tarnų tarnas". *).

Nepaisant viršutinių, turtų ir visuomeninių skirtumų, krikščioniškojoj visuomenėj atsiranda savitarpio pasitikėjimo, meilės ir pagalbos šiluma ir širdingumas. Ten visi broliai, o brolių tarpe neturi būti nelygybės, skaudėjų, pavyduolių ir keršintojų.

Kas pažvelgs blaivia akim į krikščioniškosios visuomenės gilumą, ten pamatys tą krikščioniškąją demokratiją, nors pats jos nenorėtų pripažint ir ją ginčytų, neigtų. Pamatė ją ir istorikas liberalas Vernes, kuris pats prisipažįsta, jog stodamas istorijos tyrinėti, buvo Renano, J. Deniso, E. Haveto sekėjas pažiūroj į krikščionystę. Ir krikščionystės nugalėtas atidavė jai garbę.

„Visuomeninių reformų srity, rašo Vernes, krikščionystė pradžioje nemanė įvesti bet kokių atmainų savo laikų organizacijoj, kurios paliestų, pav., verguvę, moteries padėjimą, teisinę našlių, našlaičių ir senių globą, darbo sąlygas, kovą su ligomis ir ydomis. Bet ji sukūrė šilumos ir tikro broliškumo židinį, kur paniekinti vargšai jautėsi gal laimingesni, negu turtininkai ir didžiūnai; krikščionystė sukūrė tą dvasinio spinduliavimo židinį, kurio nariai atsidėjo artimo meilei tarnauti, susivaldymui, skaistybei, išsižadėjo šio pasaulio gėrybių; židinį, kur gailestingumo ir pagalbos pareigos turėjo garbės vietą" **).

Demokratystę sukūrė krikščionystė. Jos nebuvo pagonių visuomenėse, jos nėra ir šių dienų kraštuose, kur pamirštas krikščioniškasai mokslas.

Mūsų laikų visuomenės, didžiuodamos laisve, lygybe, kultūra, pažanga, daugely gyvenimo sričių remiasi šlykščiausia verguve. Taip antai, iš santykių tarp dvarininkų ir darbdavių išstumtas pareigos supratimas, ir del to darbininkai paversti vergais.

---

*) Edw. Jaroszynski, Leon XIII i demokracja chrześćjanska. Kraków. 1899 m., 27—28 pusl.

**) Maurice Vernes. Histoire sociale des religions I. Paris. 1911 m. pusl. 221—222.

Mašinų įvesdinimo į fabrikus pradžioje manyta, kad smulkūs ir vikrūs vaikų pirščiukai kai kuriuos darbus geriau atliksią negu surembėjusieji suaugusių vyrų pirštai. Ir kilo vaikų prekyba. Paskirtu laiku rinkdavo prievaizdas vaikus nužymėtoje vietoje, o fabriko savininkas rinkdavosi iš jų tinkamiausius. Dirbančius vaikus laikydavo mokiniais, ir del to jie negaudavo atlyginimo, duodavo jiems tik butą ir laikymą, bet neužtenkamą ir blogą, jog netrukus tie vaikai imdavo negirdėtai mirti. Darbo diena traukėsi, apskritai imant, 16 val., bet dažnai tekdavo dirbti dieną ir naktį. Lancashire pasakoja, tuo metu neatšaldavo vaikų lovelės, nes vieni iš jų pakildavo, o atsiguldavo jose kiti, vos sugrįžę iš nakties darbo. Prievaizdo atlyginimas buvo rišamas su vaikų darbo našumu, del to prievaizdai negailestingai versdavo vaikus dirbti be jokio kvептelėjimo, dažnai lig apalpimo. Daugelis vaikų norėdavo nusikratyti to „mokslo" ir bėgdavo, bet pagautuosius, kaip kokius žmogžudžius, surakindavo pančiais. Vienatinė pagalba jiems buvo mirtis, ir jie gausingai į ją kreipdavosi. Vaikų nusižudymai tuomet nebuvo retenybė.

Taip buvo XIX amž. Angluose. Kitur būta dar prasčiau.

Vienas darbo inspektorius 1842 m. praneša, jog Anglų anglių kasyklose vaikai pradėdavo darbą nuo aštuonių metų. Galimą buvę užtikti prie darbo net ketverių metų vaikučių. Vaikai saugodavo kasyklose duris, tad į darbą turėdavo eiti anksčiausia už visus, o padėti jį tik tada, kada paskutinis darbininkas išeidavo. Gyveno visiškoj tamsybėj ir buvo vienų vieni. Jų darbas nuo didžiausio prasikaltėlio uždaryto kalėjime atskirai nuo kitų skyrėsi tik tuo, kad čia nors retkarčiais pravažiuodavo vežimėlis su anglimis ir tuo būdu paįvairindavo jų gyvenimą. Nuo šeštų metų amžiaus jau patys vaikai turėdavo traukti tuos vežimėlius; o daugely vietų jiems reikėdavo kopėčiomis vilkti gabalai anglio ant pečių į viršų. Požemių koridoriai buvę toki žemi, jog net jauniausi vaikai priversti bū-

davę rėplioti keturpėsti, o, be to, tokioj pozicijoj traukti paskui save vežimėlį, prikrautą anglių... *).

Tai tikriausia pagonystė!

Krikščioniškoji demokratija yra tokia visuomeninė tvarka, kurioje visi visuomeniniai sluoksniai — aukštesnieji ir žemesnieji — dirba bendrajam labui, o pirmiausia apleistiesiems ir skaudžiamiesiems vargšams, kad sustiprintų jų dvasią, kad padarytų jų gyvenimą pakenčiamesnį, vertą žmogaus ir krikščionies vardo; tokia visuomenės santvarka, kurioje reikia visiems vaduotis teisingumu, teisybe ir meile, kad visi joje jaustųsi kaip broliai, lygūs prieš Dievą Dievo vaikai, kad visi, kaip broliai, mylėdami Dievą, patys mylėtųsi.

Krikščioniškosios demokratystės supratimu, išmalda nėra paniekinimas ar pažeminimas, bet yra meilės reiškinys. Reakcija prieš išmaldą kyla tik supagonėjusiųjų tarpe, kur nustota dvasios reikalų supratimo, kaip yra buvę senobės pagonystėj **).

„Neteisinga yra manyti, rašo Šv. Tėvas, kad ji netinkanti žmogui: ji, atvirkščiai, greičiau jungia visuomenę krūvon, iškeldama savitarpio patarnavimo reikalą. Juk tikrai nėr tiek turtingo žmogaus, kurs būtų visai nereikalingas svetimos pagalbos, kaip lygiai nėr ir tokio varguolio, kurs kitam niekuo negalėtų naudingas būti. Todel yra natūralu, kad žmonės pasitikėdami vieni kitus prašo pagalbos ir vieni kitiems ją noriai teikia" **).

Išmalda yra išreiškimas ne tik gamtinio, bet ir antgamtinio patarnavimo. Vargšas gauna medžiaginės pagalbos, bet už tai duoda dorovinės—palaiminimo ar maldos pavidalu. Nusidėjėlis, nusižeminąs Dievui, skausmo suvargintoji širdis, norinti suteikti pagalbos mylimiems

*) Herkner. Kwestija społeczna w Zachodniej Europie. Warszawa. 1905 m. 18—19 pusl.

**) Seneca gailestingumą vadina „vitium pusilli animi" — silpnos sielos nuodėmė, — „pessimo cuique familiarissimą", —blogiausiųjų žmonių pildoma. De clementia 1, 2, 5.

***) „Graves de communi".

žmonėms, nuėjusiems į aną pasaulį, ar trokštantieji suteikti pagalbos išklydusiems ar nusidėjėliams, maldingas Dievo garbintojas, kuris atsiminęs, kad yra savo turtų tik prievaizdas, tuo, kas nuo jo reikalų atlieka, pateisina savo nuosavybę, visi jie duoda išmaldą, kad savo sielos reikalus patenkintų. Teisingiau sakant, jie neduoda išmaldos, bet patys jos meldžia. Tuom jie nerodo savo didumo ar aukštumo, ir neniekina tų, kam ją duoda, nes ir iš jo reikalauja pagalbos. Nes to tarnavimo atlikimas ne tik papildo tai, ko trūksta šventiesiems, bet taippat duoda gausių vaisių daugeliu dėkojimų Viešpačiui. Išmėginę tą patarnavimą, jie garbina Dievą del jūsų paklusnumo išpažinimo Kristaus Evangelijai ir del palankumo suteikime jiems ir visiems; jie meldžiasi už jus, nes jie myli jus nuoširdžiai del gausiausios jums Dievo suteiktos malonės". *).

Išmalda neatstoja teisingumo, bet jį papildo. Pirmas visuomeninių santykių dėsnis yra teisingumas. Priešinga būtų teisingai santvarkai, jei gailestingumo vardu būtų duodama, kas teisingumo reikalauja.

Antra vertus, pats išmaldos skirstymas ar dalijimas pareina nuo civilizacijos sąlygų ir pažiūrų į vargo priežastis ir priemones jam pašalinti. Tad krikščioniškojo gailestingumo pildymas turi laiko pobūdžio, gali būti reiškiamas organizuotu būdu, gali rinkti vargšus, kad patys vargšai nesiieškotų išmaldos, gali užbėgti vargui už akių, gali šalinti pačias vargo priežastis, bet ne gydyti jo reiškinius.

„Taigi turi būti aišku, baigia šv. Tėvas pirmąją savo enciklikos dalį, kad šitokios katalikų pastangos liaudžiai padėti bei jai pakelti yra visiškai suderinamos su Bažnyčios dvasia ir geriausiai sutinka su jos pačios nuolatiniais pavyzdžiais. Ar visas šitas veiksmas, kuris minėtų tikslų siekia, vadinti krikščio-

---

*) 2 kor. 9, 12—14.

niškų veikimu liaudies naudai ar krikščioniška demokratija, tai labai maža reikšmės teturi; svarbu tik, kad mūsų duotieji nurodymai visiškai ir su tinkančiu nuolankumu būtų išlaikomi. Bet užtat yra labai svarbu, kad del tokio svarbaus dalyko katalikų būtų vienoda nuomonė ir vienodi siekimai bei veikimas. Ne mažiau svarbu yra tai, kad didėjant veikėjų skaičiui ir medžiaginiams ištekliams, didėtų ir plėstųs kartu ir patsai veikimas." *).

Antra Leono XIII rašto apie krikščionis demokratus dalis apima nurodymus, skiriamus tam, kad padidintų visuomeninį katalikų veikimą. Ten kalbama apie dalyvavimą jame aukštesnių klasių, jų santykius su esančiomis įstaigomis, apie vienybės išlaikymą, dalyvavimą tame darbe dvasininkų, paklusnumą vyskupams ir davimą tinkamo pavyzdžio.

„Ypatingai reikia įsigyti palankios pagalbos tųjų, kurie del savo kilmės bei turto ir savo gabumų bei mokslo turi daugiau reikšmės visuomenėje." **).

Tad kilimas, paveldėtasis visuomenėje padėjimas, kuris dažniausiai yra ištisų kartų kruopštaus darbo vaisius; turtas, teisingai įgytas, proto gabumai ir mokslas — proto ir dorovės kultūra, didesnė žinija, stipresnė valia, tikslus nusistojęs galvojimas, tobulesnė dorybė — visa tai, didesniu ar mažesniu laipsniu, prisideda prie sudarymo aukštesnių klasių, tam tikrą visuomenės dalį padaro reikšmingesnę. Sudaro jie vadinamąją visuomenės orenybę, autoritetą. Toki dalykai yra gyvenimo įvykis. Juos neigti galėtų tik tie, kurie nenori ar nesugeba pažvelgt į tikrenybę, kurie mėgsta chimerinėmis utopijomis gyventi.

Taigi, tų sluoksnių bendradarbavimas, Šv. Tėvo manymu, šiame darbe yra labai reikalingas.

„Neturint šitos paramos, rašo jis, vargu bau yra galima padaryti kas nors, kas būtų tikrai naudinga

*) „Graves de communi".
**) Ten pat.

liaudies būviui pagerinti. Suprantama, kad kelias į minėtą tikslą bus juo tikresnis ir trumpesnis, juo daugiau žymių piliečių prie to darbo prisidės ir juo energingiau jie dirbs išvien.*).

Ar aukštesniųjų klasių bendras darbas visuomeniniame veikime yra laisvas, ar aukštesnės teisės įsakytas? Ar jis yra laisvos valios reikalas ar pareiga? Atsako į tai pats Šventasis Tėvas taip: „Norime, kad tie piliečiai nemanytų, jog jie gali rūpintis arba nesirūpinti silpnųjų likimu, bet žinotų, kad tai yra jų pareiga"**). Tie žmonės, kokiu nors būdu geriau Dievo aprūpinti šiame pasauly, nedaro malonės, jei tomis dovanomis dalijasi su jų reikalaujančiais ir neturinčiais, bet tik eina savo pareigą. Čia nenoromis skverbiasi prieš akis tas Viešpaties palyginimas apie tarną, kuris, gavęs talentą, pakasė jį į žemę ir nedarė apyvartos, už ką buvo Jo atmestas, ir verčia mus, padarius išvadą, pritaikinti tą palyginimą prie savęs.

„Nes kiekvienas gyvena visuomenėj ne tik savo naudai, bet ir kitų gerovei, taip, kad vieniems negalint tam tikra dalimi prisidėti prie bendros gerovės, kiti, kurie gali, tai darytų dosniau. Kiek toji pareiga yra svarbi, parodo pati reikšmė tų turtų, už kuriuos reikės reikiamai atsakyti jųjų Davėjui — Aukščiausiajam***).

Be to, aukštesnėsės klasės turi atsiminti, jog, jei laiku toms nelaimėms nebus pastotas kelias, tad ir patys pražus ir visuomenę pražudys.

Tai yra natūralus dalykų kelias ir krikščionystė jį aprobuoja, norėdama, kad žemesniųjų klasių gerovės kilimas eitų aukštesniųjų pasiaukojimo darbu.

Tačiau tai nereiškia, kad liaudžiai nereikėtų rūpintis savo būvio gerinimu ir tobulinimu. Pirmiausia del to,

---

*) „Graves de communi".
**) Ten pat.
***) Ten pat.

kad Dievas ir jiems davė tokį pat protą ir valią, kad tobulintųsi ir gerintųsi savo gyvenimo sąlygas. Antra, dėl to, kad labiau atatinka žmogaus vertybę, jei jis pats savo pajėgomis tiktai, ar bent žymia jų dalimi, stengiasi kopti visuomeniniais laiptais aukštyn.

Tikslas dirbti liaudžiai nėra tik padėti ir gerinti būvį, bet taip pat ją pačią rengti tam darbui dirbti, kad, jei ne visi, tai bent gabesnieji, darbštesnieji jos nariai galėtų patys, be kitų pagalbos, savo tikslo siekti. Dėl to Šv. Tėvas, girdamas gailestingumo įstaigas, priduria:

„Juo didesnės pagarbos yra užtat vertos pastangos išauklėti amatninkuose ir darbininkuose rūpinimąsi savo ateitimi ir taupumą, kad galėtų ilgainiui bent iš dalies patys save aprūpinti. Toks veikimas ne tik lengvina turtingiesiems jųjų pareigas biedniesiems, bet kartu dorina ir pačius darbininkus. Ir tikrai. Ragindama rūpintis savo geresniu likimu, toji meilė tuo apsaugo nuo pavojų, verčia valdyti geidulius bei skatina lavintis dorybėse." *) .

Tuo būdu žemesniųjų sluoksnių organizavimas be pagalbos aukštesniųjų Šv. Tėvo yra principe leidžiamas. Jis gali būti teisėtinis, kaip tos savišalpos reiškinys, kuriai liaudis turi visiškos teisės ir reikalingų gabumų. Jis gali būti teisėtinis ir kaip faktino būvio reiškinys, nes aukštesnėsės klasės žymi gal dalis žmonių atsisako nuo to darbo, nes stovi nuošaly, yra pasingi, nedarbingi, gyvenimo bėgio skaudimo ir išnaudojimo žiurėtojai, kas blogiau, daugelis jų patys yra tie išnaudotojai ir skaudėjai, dažnai stodami į kovą prieš tą išganingąjį Šv. Tėvo įsakytąjį liaudies gerovei kelti darbą. Bet jeigu kitų sluoksnių toks bendradarbiavimas būtų preverstinai išskiriamas, jeigu darbas būtų bendrai prieš juos varomas, krikščioniškoji demokratija tokios darbo pakraipos pakęsti negalėtų ir atmestų, kaipo pragaištingą ir priešingą Kristaus mokslui, kaipo skelbiančią klasių kovos šūkį.

*) „Graves de communi".

Leonas XIII, kaipo gilus modernųjų laikų gyvenimo sąlygų žinovas, labai gerai žinojo, kiek turi reikšmės Bažnyčios gyvenimui katalikų visuomeninis darbas. Šį pastarąjį visai tiksliai įvertinęs — kaipo apaštalavimo priemonę, jis tą darbą dvasiškijai stato nauja jos pašaukimo pareiga. „F u o r i d i s a c r e s t i a" — išeikit iš zokristijos — į žmones, į organizacijas, į darbą už bažnyčios sienų, kur dažnai daugiau galima padaryti tikybai, negu bažnyčioje — Leono XIII nuolatinė tema. Jis giliai tikėjo, kad dvasiškija išėjusi iš zokristijos į liaudį, sugrąžins Bažnyčiai prarastą liaudį ir taikų jų dviejų sugyvenimą, o tuo patim sukurs tą gražiųjų amžių priešaušrį, apie kurį kalbėjo Pijus IX. Leonas XIII tą šūkį kartojo kiekviena proga, visur ir visuomet, atsidėjęs, be paliovos: enciklikose, brevėse, laiškuose, kalbose — būriams ir pavieniems žmonėms. Kaip senas ir sąžiningas varpininkas, vertinąs savo darbą kaipo didelę dieviškąją pareigą, skambino ir skambino, žadindamas tikinčiuosius ir sustingusius bei suklaidintus dvasininkus sukrusti ir pasišventus stoti į didį liaudies tarnybos — krikščioniškosios demokratijos darbą. Jau kelintu atveju jis ir šioj enciklikoj kartoja savo mylimą didžią ir išganingą mintį.

„Kreipdamies į dvasininkus, rašo jis, mes laikėm reikalingu nurodyti jai nekartą, kad yra labai pageidaujama šiais laikais ir esamomis aplinkybėmis eiti į liaudį ir, santykiaujant su ja, veikti jos naudai. Dar dažniau per Mūsų laiškus į vyskupus ir kitus dvasios vyrus, net paskutiniausiais metais esame pagyrę šitą pilną meilės rūpinimąsi liaudimi, ir pareiškėme jį esant tinkantį abiejų rūšių *) dvasininkams".

Bene paskutiniu kartu tas didysai popiežius oficialiai kreipiasi į kunigiją, primindamas dar kartą jai katalikų visuomeninio darbo svarbą ir patvirtindamas tai, ką nekartą buvo rašęs ar kalbėjęs tuo reikalu. O mintis visur ta pati.

---

*) Vienuoliams ir pasaulinlams dvasininkams. M. K.

„Reikalinga, kad kunigas išeitų iš zokristijos, reikalinga, kad jis sueitų su liaudimi į artimus santykius ir jai patarnavimų teiktų..., reikalinga eiti į liaudį drąsiai ir su atsidavimu!" — sako jis žymiam prancūzų katalikų visuomenininkui — Harmeliui.

Ir tas Leono XIII šūkis nepaliko be pasekmių. Paklusnieji dvasininkai paklausė savo vadovo raginimų. Užkunkuliavo visame pasauly rimtas, drausmingas ir platus katalikuose visuomenės darbas. Socialistai ir liberalai priversti savo poziciją po pozicijos užleisti katalikams. Ne be pamato žymi socialistė p. J. Adam dar 1884 m. išsigandusi šaukė: „Pavojus yra baisus, nes Leonas XIII rengia kryžiaus karą, kurį jaunasis popiežius gali laimėti". Ir ponia Adam neapsiriko. Kur tik Leono XIII žodis buvo išklausytas ir įgyvendintas, jis laimėjo; laimėjo Bažnyčiai ir jo mylimos liaudies gerovei.

Visuomeninis darbas gali būti vaisingas savo darbo pasekomis, jei jis yra vieningas savo principais, tikslais, taktika, jei jis yra drausmingas. Leonas XIII negalėjo tų momentų neįvertinti ir neduoti šiuo reikalu nurodymų. Susiskaldymas, kad ir tokiame gražiame katalikų visuomeniniame darbe, prie gerų pasekų neveda; jis gimdo tarpusavią kovą, o kova susilpnėjimą ir pairimą. Kad išvengti tų pasekų, Leonas XIII šioj enciklikoj nurodo, jog „labai svarbu, kad del tokio svarbaus dalyko, katalikų būtų vienoda nuomonė ir vienodi siekimai bei veikimas".

Susipratę ir drausmingi katalikai tą Leono XIII nurodymą įgyvendino tiksliai. Jie ne tik principų, tikslų bei taktikos srity pasekė tais nurodymais, bet ir technikiniame organizacijų sutvarkyme. „Vieniems principams ir siekiamiems tikslams — viena organizacija" — jų vedamoji linija. Eidami ta linija — įsikūrė vieną katalikų politinę partiją visiems gyventojų sluoksniams ir tiksliai ir griežtai centralizavo kitos rūšies visuomeninį darbą. Kur tai padaryta — toli pasistūmeta ir daug pasiekta. Kur neatsižiūrėta į šį Leono XIII nurodymą — pakrikimas viešpatauja ir silp-

nybėje katalikija merdėja be reikšmės ir be įtakos savo visuomenėje.

Vieningumui pasiekti ir išlaikyti reikalinga dar drausmė, vienodo nusistatymo vadovybė ir jai klusnumas. Visuomeninio darbo vadovybę Leonas XIII paveda vyskupams. Jis būdamas tikras, kad pirmoj eilėj vyskupai klausys ir pildys jo nurodymus, liečiančius katalikų — krikščioniškosios demokratijos — darbą, tiki, kad jiems vadovaujant tais pačiais keliais eis ir žemesnieji dvasininkai bei kiti tikintieji. Del to Šv. Tėvas gvildenamoj enciklikoj rašo:

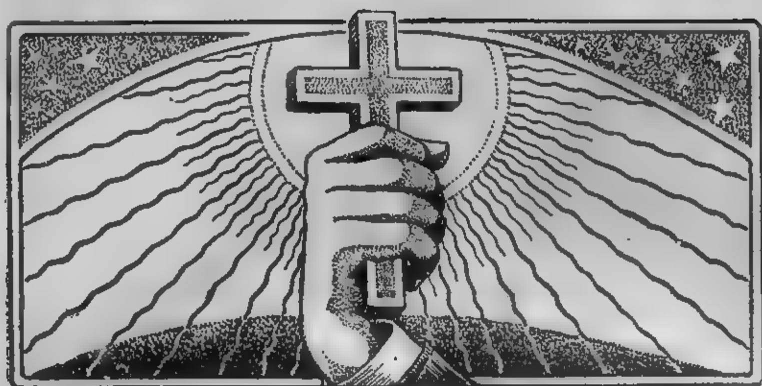
„Pagaliau dar kartą ir visai rimtai primename, kad ir atskiri ir susibūrę į draugijas katalikai turi atsiminti, kad, ką tuo reikalu daryti manytų, jie turi visai pasiduoti vyskupų autoritetui. Te nesileidžia save apgauti kokiais nors artimo meilės smarkesniais pasiryžimais, nes uolumas, kurs verčia neigti reikiamą klusnumą nėra tikras; jis neneša pastovios naudos ir nėra mielas Dievui. Dievas gėrisi tais, kurie aukodami savo nuomones, klauso Bažnyčios valdytojų, kaip paties Dievo; tokiems Dievas noriai padeda, net ir sunkiai jų įvykdomuose sumanymuose, ir paprastai maloningai veda sumanytąjį reikalą prie pageidaujamų rezultatų".

Tokios yra svarbesnės „Graves de communi" mintys.

Dievas duotų, kad Lietuvos katalikai, kaipo ištikimi Bažnyčios vaikai, eidami vyskupams vadovaujant su savo kunigais į visuomeninį krikščioniškosios demokratijos darbą griežtai prisilaikydami Leono XIII nurodytų kelių, greičiau pasiektų jo užbrėžtų tikslų. Iš to laimėtų ir Bažnyčia ir Tėvynė; o šviesiai spinduliuotai Leono XIII sielai būtų iš mūsų pusės tuomi pareikšta didžiausia padėka ir pagarba.

M. Krupavičius.

Kaunas,
1928 m. vasario m. 2 d.

Gerbiamiesiems Broliams Patriarkams, Arkivyskupams, Vyskupams ir visiems kitiems diecezijų Valdytojams, su Šventuoju Sostu malonėje ir vienybėje esantiems,

POPIEŽIUS LEONAS XIII.

Sveikinimas ir apaštališkas laiminimas Jums,

GERBIAMIEJI BROLIAI.

Bauginą ginčai del visuomenės ūkio reikalų, jau seniai ne vienoje tautoje išardę pažiūrų sutarimą, ir kas dieną didėdami, tiek įkaitina visuomenę, jog ne be reikalo traukia į save rimtųjų piliečių dėmesį ir kelia juose susirūpinimą. Tuos ginčus pagimdė pirmiausia plačiai paskleistos klaidingos filosofinės ir etinės nuomonės. Naujų laikų išradimai pramonėj, susisiekimo greitumas ir visokios rūšies mašinos, lengvinančios darbą ir duodančios pelno, sustiprino tą ginčą. Pagaliau, piktų nenuoramų pastangomis turtingųjų ir skurstančiųjų tarpe sukeltas nesugyvenimas privedė dalykus jau prie to, kad valstybės, vis dažniau įvairių neramumų varginamos, susilauks, rodos, ir labai didelių nelaimių.

Mūsų pontifikato pradžioje Mes esame atkreipę visuomenės akį į tai, kokis pavojus iš tos pusės jai gresia; laikėme savo pareiga įspėti viešai katalikus, kaip didžios yra socializmo klaidos ir kokis pavojus gresia iš jo ne tik šio žemiškojo gyvenimo gerovei, bet lygiai ir viešajai dorovei bei tikėjimui. Tuo tikslu išleidome encikliką Quod Apostolici muneris, 1878 m. gruodžio m. 28 d.

Minėtam pavojui kas dieną bedidėjant, visuomenės ir atskirų žmonių nenaudai, Mes vėl su dar didesniu atsidėjimų, šį dalyką keliam aikštėn. 1891 m. geg. m. 15 d. paskelbtame rašte Rerum Novarum Mes plačiai apibūdinom teises ir pareigas, kurios turėtų jungti dvi piliečių klases, darbdavius ir darbininkus. Kartu nurodėme, Evangelija pasirėmę, ir tas priemones, kurios, Mūsų manymu, visų labiausiai tiktų teisybei ir tikėjimui saugoti bei kovoms tarp luomų šalinti.

Dievo padedami, mes pasitikėdami neapsivylėme. Ir iš tikrųjų; net nekatalikai, teisybės verčiami, pripažino, kad Bažnyčia rūpinasi visais žmonių luomais, o ypatingai tais, kurie vargsta. Mūsų raštais gausingai pasinaudojo katalikai, nes iš jų jie pasiėmė ne tik drąsos ir jėgų pradėtiesiems geriems darbams varyti, bet jie rado juose ir tos pageidaujamos šviesos, su kurios pagalba katalikai galės toliau ramiau ir sėkmingiau daryti ir savo mokslįškus tyrinėjimus tais klausimais. Nuomonių skirtumai dėl to iš dalies išnyko visai, iš dalies sušvelnėjo. Praktikoje gi, nenuilstamo pasiryžimo dėka padėti bedniesiems, ypatingai ten, kur jie visų daugiausia vargsta, įkurta nemaža naujų tam reikalui įstaigų arba naudingai padidintos jau esančios; pavyzdžiui, bemoksliams teisiniai pagalbai teikti biurai, liaudies sekretoriatais vadinami; paskolų kasos (liaudies bankai, vert.) kaimuose; draugijos savitarpei paramai teikti ar nuo nelaimingų atsitikimų drausti; darbininkų sąjungos ir kitos tos rūšies įstaigos.

Taip tad, Bažnyčios nurodomi, katalikai ima jungtis bendram darbui ir rūpintis įstaigomis tos liaudies naudai, kurios dorovingumui labai dažnai gresia įvairūs vyliai ir

pavojai ne mažiau, kaip, kad skurdas ir vargas. Šita liaudies veikimo naudai kryptis pradžioje neturėjo sau atskiro pavadinimo. Krikščioniškojo socializmo vardas ir kiti iš jo kilę vardai ne be pagrindo buvo pamiršti. Daugeliui ne be pamato patiko vadinti ši nauja kryptis krikščioniškuoju liaudies veikimu; kai kur tos krypties veikėjai vadina save krikščioniškaisiais visuomenininkais; kitur šita kryptis vadinasi krikščioniškoji demokratija, o jos šalininkai - krikščionys demokratai; mat, tuo norima atskirti ji nuo socialistų vedamojo veikimo, socialistiniu demokratizmu vadinamo.

Iš šių dviejų, paskiausiai paminėtų, krypties pavadinimų, jei pirmasis— krikščioniškieji visuomenininkai—dar ir atrodo pakenčiamas, tai antrasis—krikščioniškoji demokratija — be abejo, nepatinka daugeliui padorių žmonių, nes jie mano jame esant kažin ką dviprasmiška ir pavojinga. Šito pavadinimo bijoma del daugelio priežaščių; būtent, kad nebūtų slaptai einama prie demokratinės (respublikoniškos, vert.) valstybės formos, ar statoma ji aukščiau už kitas valstybių politines formas; kad nesirodytų, jog krikščioniškojo tikėjimo palaima, lyg paneigiant visus kitus luomus valstybėje, tetaikoma liaudies gerovės naudai; kad pagaliau tuo vylingu vardu nebūtų pridengiamos pastangos neigti teisėtą pasaulinę ar bažnytinę valdžią.

Kadangi del šito paprastai jau per daug, o kartais ir žiauriai, ginčyjamasi, tai laikome savo pareiga sutvarkyti ginčą, nurodydami, kaip katalikai turėtų žiūrėti į šį dalyką; be to, norime duoti nurodymų, kurie padėtų katalikams praplėsti jų veikimą ir padaryti jį žymiai išganingesnį visuomenei.

Ko siekia socialistiškoji demokratija (socializmas, vert.) ir ko turėtų siekti krikščioniškoji demokratija - tai yra visai aišku. Pirmoji srovė, nežiūrint to, ar ji daugiau ar mažiau kraštutinėmis formomis pasireiškia, yra tiek iškrypus, jog laiko niekais visa, kas antgamtiška, teieško materialės bei išorinės gerovės, manydama, kad visa žmo-

gaus laimė yra tos gerovės pasiekimas ir naudojimos ja. Iš čia ir jų noras, kad visa valdžia valstybėje būtų liaudies rankose, kad, panaikinus luominius skirtumus ir sulyginus piliečius, būtų galima eiti ir prie jų sulyginimo turtų atžvilgiu; del ko reikalaujama panaikinti nuosavybės teisė, o visa esančioji privati nuosavybė, kartu ir pragyvenimo reikmenys, padaryti bendra nuosavybe. Tuo tarpu krikščioniškoji demokratija, jau vien tik del to, kad pasivadino krikščioniška, turi remtis dieviškojo tikėjimo apreikštais dėsniais, kaip savo pamatu, ir siekti vargstančiųjų gerovės tuo būdu, kad iš to turėtų naudos ir žmonių sielos amžinybei sukurtos. Del to teisybė turi būti tai srovei švenčiausias daiktas; ji turi pripažinti piliečiams neliečiamą teisę įsigyti ir valdyti nuosavybę; globoti skirtingus luomus, tikrai reikalingus gerai sutvarkytoje visuomenėje, pagaliau ji turi pripažinti tą žmonijos sugyvenimo formą ir charakterį, kurį jai davė jos Kūrėjas - Dievas. Aišku tad, kad tarp socialistiškos demokratijos ir krikščioniškosios nėra nieko bendra: jos skiriasi nuo viena kitos tiek, kiek socializmo mokslas skiriasi nuo Kristaus mokslo.

Nedera tad krikščioniškos demokratijos vardas grynai politiškai aiškinti. Nors žodis „demokratija" savo tiesiogine ir filosofine prasme ir reiškia liaudies valdžią, tai vis delto kalbamuoju atveju, atmetus bet kokią politinę jo reikšmę, reikia šis žodis taip vartoti, kad jis tereikštų minėtąjį krikščionišką veikimą liaudies naudai. Prigimties ir Evangelijos nuostatai yra savo prigimtimi aukštesni už žmonių institucijas, ir del to būtinai turi buti nepriklausomi nuo bet kurios valstybių susitvarkymo formos; jie gali susiderinti su kiekviena jųjų, jei tik jos neprieštarauja padorumui ir teisingumui. Vadinas, tie nuostatai yra ir lieka nuošaly nuo politinių srovių bei įvairių įvykių taip, kad bet kurioje valstybių tvarkoje piliečiai galėtų ir turėtų pildyti tuos nuostatus, kurie įsako mylėti Dievą labiau už visą, o artimą, kaip patį save. Tokis buvo Bažnyčios mokslas visados; juo Rymo popiežiai vadavosi visuomet santykiuodami su valstybėmis, nepaisydami kokia

buvo jų vyriausybės forma. Del to, katalikų nusistatymas ir veikimas, kuris siekia biednųjų buvį pagerinti, suprantama, neturi būti kreipiamas į tai, kad viena kuri valstybės forma būtų keliama ar remiama prieš kitą.

Panašiai iš krikščioniškos demokratijos sąvokos reikia pašalinti ir kita aplinkybė, duodanti progos pasipiktinti. Būtent, kad krikščioniškoji demokratija, tiek atsidedanti žemesniųjų luomų gerovei, atrodo, lyg pamirštanti kitus luomus, kurių reikšmė visuomenės išlaikyme ir jos tobulinime betgi yra nemenkesnė. Tam išvengti padeda krikščioniškos artimo meilės įstatymas, apie kurį aukščiau esame kalbėję. Toji meilė turi apimti visus, nežiūrint kurio luomo jie būtų, žmones, kaipo vienos ir tos pačios šeimos narius, to paties geriausiojo Dievo leistus ir Išganytojo atpirktus bei į tą pačią amžinąją tėviškę skirtus. Tokis yra apaštalo mokslas ir įspėjimas: „Vienas kūnas ir viena dvasia, taip kaip jūs ir esate pašaukti į vieną jūsų pašaukimo viltį. Vienas Viešpats, vienas tikėjimas, vienas krikštas. Vienas Dievas ir visų Tėvas, kurs stovi aukščiau už visus, visuose veikia ir yra visuose mumyse. (Ef. IV, 4—6). Tad, del natūralaus liaudies su kitais luomais susijimo, krikščioniškuoju broliškumu dar sustiprinto, visa, kas daroma liaudžiai padėti, atsiliepia naudingai ir kitiems luomams, ypač, kad geram minėto darbo pasisekimui, aišku, tinka ir yra būtina, kad ir tie luomai būtų kviečiami į šį darbą, apie ką toliau kalbėsime.

Krikščioniškos demokratijos vardu lygiai negali būti pridengiamos pastangos griauti paklusnumas bei priešinimasis teisėtai valdžiai. Gerbti valdančias pagal jų paskirimą valstybėje valdžias ir klausyti jų teisingų įsakymų liepia prigimties ir krikščionystės įstatymai. O kad tai būtų verta žmogaus ir krikščionies, reikia, kad tai būtų daroma nuoširdžiai ir iš pareigos, vadinas, iš sąžinės, kaip to reikalavo ir apaštalas, kuris pasakė: „Kiekvienas tepasiduodie aukšesniosioms vyresnybėms". (Rom. XIII, 1, 5.). Tad ne-

krikščioniškai elgiasi tas, kurs nenori būti valdomas bei klausyti tų, kurie turi galios Bažnyčioje valdyti; būtent, visų pirma vyskupų, kuriuos, nesiaurindama Rymo popiežiaus visa apimančios valdžios, pastatė Šventoji Dvasia Dievo Bažnyčiai valdyti, kurią Jis yra įgijęs savo krauju. (Apaš. Dar. XX, 28). Kas kitaip manytų bei darytų, tas, iš tikrųjų, būtų pamiršęs to paties apaštalo labai svarbų įsakymą: „Klausykite savo vyresniųjų ir būkite jiems pasidavę; nes jie budi, kaipo tie kurie duos apyskaitą už jūsų sielas". (Žyd. XIII, 17). Labai svarbu, kad šituos žodžius giliai į savo širdis įsirašytų visi tikintieji ir stengtųs juos vykdyti visose gyvenimo aplinkybėse; ypatingai dvasininkai, svarstydami juos, te nepamiršta įtikinėti kitus ne tik ragindami juos žodžiu, bet labiausiai savo pavyzdžiu.

Taigi priminę šiuos principus, kuriuos jau esame tam tikra proga tiksliai paaiškinę, tikimės, kad dabar baigsis ginčai del krikščioniškos demokratijos vardo ir išnyks visokia baimė pavojų ir tuo vardu pavadintojo veikimo. Ir ne be pamato laukiame to. Nes, iš tikrųjų atmetus kai kurias perdėtas ir klaidingas nuomones apie šitaip suprastos krikščioniškosios demokratijos esmę ir reikšmę, niekas, be abejo, nesmerks tų pastangų, kurios, prisiderindamos prie prigimties ir dieviškųjų įstatymų, siekia tik vieno, būtent, kad tie, kurie gyvena iš rankų darbo ir amatų, būtų pakenčiamesniame padėjime ir galėtų palaipsniui patys savo ateitį aprūpinti, kad galėtų laisvai ir viešame gyvenime pildyti dorovės ir religijos pareigas ir jaustis esą ne gyvuliai, bet žmonės, būti ne pagonimis, bet krikščionimis, kad tuo būdu lengviau ir su juo didesniu noru siektų to tik vieno būtino, tai yra, aukščiausiojo Gėrio, kuriam esam gimę. Tokis turi būti tikslas ir tokie siekimai tų, kurie nori tikrai pakelti liaudį krikščioniškąja dvasia ir ją apsaugoti nuo socializmo maro.

Sąmoningai esame čia palietę dorovės ir religijos pareigų pildymą, nes kai kurie patys mano ir stengiasi kitus įtikinti, kad socialis klausimas, kaip jie tą rei-

kalą vadina, esąs tik ekonomiškas klausimas. Tuo gi tarpu yra aiškių auškiausia, kad tariamasai klausimas yra pirmiausia dorovinio ir religinio pobūdžio klausimas, ir kad del to jis reikia spręsti daugiausia remiantis dorovės ir religijos principais. Jei, sakysim, kad atlyginimas už darbą būtų padvigubintas, darbo laikas sutrumpintas, maisto kainos žemos, tai vis delto, jei darbininkas vaduosis, kaip tatai dažnai atsitinka, tais mokslais, ir seks tais pavyzdžiais, kuriais jis raginamas negerbti Dievo ir nedorai gyventi, jo visas triūsas ir pelnas turės nueiti niekais. Visų dienų patyrimas rodo, kad daugumas darbininkų skursta ir vargsta, nors trumpiau tedirba ir didesnį atlyginimą gauna, kai gyvena nedorai ir be jokio tikėjimo. Panaikinkite tuos jausmus, kuriuos įdiegia ir auklėja žmonėse krikščionystė, pašalinkite rūpinimąsi savo ateitimi, kuklumą, taupumą, kantrybę ir kitas geras įgimtąsias dorybės — ir veltui sieksite gerovės, kad ir didžiausias pastangas dėsite. Šit priežastis, kodel, ragindami katalikus kurti sąjungas be. panašias įstaigas liaudies gerovei kelti, Mes visada lygiai primindavome, kad visa tai būtų daroma su tikėjimo dvasia ir jo padedami bei vedami.

Ypatingai šitas katalikų veikimas vargstančiųjų naudai didesnio pagyrimo yra vertas ir del to, kad jis pasireiškia kaip tik toje srityje, kurioje visuomet sėkmingai, Bažnyčios laiminama, reiškėsi veikli, prie laiko aplinkybių prisitaikanti krikščioniška artimo meilė. Šitas artimo meilės įstatymas, lyg teisingumo įstatymą tobulindamas, įsako ne tik atiduoti kiekvienam tai kas jo yra, ir niekam nekliudyti naudotis savo teisėmis, bet, be to, ir padėti vienas kitam ne žodžiu, nė liežuviu, bet darbu ir tiesa (I. Jon. III, 18.), pagal tuos Kristaus žodžius su tokia meile savo mokiniams pasakytus: „Aš jums duodu, naują įsakymą, mylėti kits kitą, kaip aš jus mylėjau... Iš to, visi pažins, kad jūs mano mokytiniai, jei turėsite meilę kits kito" (Jon. XIII, 34—35).

Šitas savitarpiai paramai teikti veikimas, nors ir turi pirmiausia rūpintis sielos amžinuoju gėriu, tai vis

delto neturėtų niekinti visa to, kas yra reikalinga gyvenimui ir kas jį lengvina. Šiuo atveju verta prisiminti Kristus, kuris, Jono Krikštytojo mokinių klausiamas: „Tu esi, kursai turi ateiti, ar kito laukiame?" primena jiems Izaijaus žodžius, kuriais nurodo savo atėjimo į žmones priežastis: „Aklieji regi, raišieji vaikščioja, raupsuotieji pagydomi, kurtiniai girdi, mirusieji keliasi, beturčiams skelbiama Evangelija" (Mat. XI; 5). Taip pat, kalbėdamas apie paskutinįjį teismą ir amžinąjį atlyginimą bei laimę, pareiškė, kad jis kreipsiąs dėmesį ypatingai į tai, kaip žmonės vienas kitą mylėjo. Šitoje Kristaus kalboje stebina tai, kad neminėdamas sielai darytinus gerus darbus, primena gailestingumo pareigą tik kūno atžvilgiu ir vertina to gailestingumo darbus taip, lyg jie būtų daromi Jam pačiam. „Buvau išalkęs, ir jūs mane pavalgydinote; buvau ištroškęs, ir jūs mane pagirdėte; buvau svečias, ir jūs mane priėmėte; buvau plikas, ir jūs mane apdengėte; ligonis, ir jūs mane aplankėte; buvau kalėjime, ir jūs atėjote pas mane". (Mat. XXV., 35—36.).

Prie šitų žodžių apie kūno ir sielos meilę Kristus pridėjo save kaipo pavyzdį, o visi žinome, kaip kilnus Jis yra. Tikrai, malonu yra šia proga prisiminti šis tėviškos širdies pasakymas „Gaila man minios", ir Jojo pasiryžimas jai padėti net su stebuklų pagalba. Štai tos meilės paminklas: „Jis perėjo gera darydamas ir gydydamas visus velnio apsėstuosius..." (Apašt. Dar. X, 38).

Šitą Kristaus paliktąjį artimo meilės mokslą apaštalai iš pat pradžios šventai ir uoliai pildė; kurie po jų priėmė krikščioniškąjį tikėjimą yra žinomi, kaipo kūrėjai gausingų įstaigų įvairiems žmonių vargams lengvinti. Šitos įstaigos, nuolatos augdamos ir tobulėdamos, sudaro išimtinį ir nepaprastą krikščionystės bei iš jos gimusios kultūros papuošimą, taip, jog bešaliai žmonės negali ganėtinai tuo atsistebėti, ypatingai, kai pamano, kaip labai

žmogus yra linkęs, pamiršdamas svetimąją, tesirūpinti savąja gerove.

Iš gerų darbų eilės negalima išskirti ir teikimo piniginės paramos, išmaldos pavidalu; šiuo reikalu kalba šie Kristaus žodžiai: „Duokite išmaldos, iš to, kas lieka", (Luk. XI, 41). Socialistai ją neigia ir nori, kad ji būtų iš gyvenimo pašalinta, laikydami ją įžeidžiančia įgimtąjį žmogaus garbingumą. Vis delto, jei išmalda yra duodama su evangeliška dvasia ir krikščionišku būdu (Mat. VI, 2—4), tai ji anaiptol nekelia į puikybę nei duodančiųjų, nei nedaro gėdos ją imantiems. Neteisinga yra manyti, kad ji netinkanti žmogui: ji, atvirkščiai, greičiau jungia visuomenę krūvon, iškeldama savitarpio patarnavimo reikalą. Juk tikrai nėr tiek turtingo žmogaus, kurs būtų visai nereikalingas svetimos pagalbos, kaip lygiai nėr ir tokio varguolio, kurs kitam niekuo negalėtų naudingas būti. Todel yra natūralu, kad žmonės pasitikėdami vieni kitųs prašo pagalbos ir vieni kitiems ją noriai teikia.

Tuo būdu, teisingumas ir artimo meilė, Kristaus teisingu ir meiliu įsakymu su vienas kitu, sujungti, nuostabiai laiko draugėje visuomenę ir išmintingai veda atskirus jos narius į paskirą (asmeninę) ir visuomeninę gerovę.

Kad dirbančiai liaudžiai padedama ne tik laikinomis priemonėmis, bet ir su pastovių institucijų pagalba, tai šitą irgi reikia laikyti tos pat meilės nuopelnu, nes tuo būdu teikiamoji reikalaujantiems parama tampa ir tikresnė ir pastovesnė. Juo didesnės pagarbos yra užtat vertos pastangos išauklėti amatninkuose ir darbininkuose rūpinimąsi savo ateitimi ir taupumą, kad galėtų ilgainiui bent iš dalies patys save aprūpinti. Toks veikimas ne tik lengvina turtingiesiems jųjų pareigas biedniesiems, bet kartu dorina ir pačius darbininkus. Ir tikrai. Ragindama rūpintis savo geresniu likimu, toji meilė tuo apsaugo nuo pavojų, verčia valdyti geidulius bei skatina lavintis dorybėse. Kadangi šitoks veikimas yra taip naudingas ir taip pritaikintas mūsų laikams, tad būtų tikrai garbinga, kad gerų norų žmonės noriai ir išmintingai prie jo prisidėtų.

Taigi turi būti aišku, kad šitokios katalikų pastangos liaudžiai padėti bei jai pakelti yra visiškai suderinamos su Bažnyčios dvasia ir geriausiai sutinka su jos pačios nuolatiniais pavyzdžiais. Ar visas šitas veiksmas, kuris minėtų tikslų siekia, vadinti krikščionišku veikimu liaudies naudai ar krikščioniška demokratija, tai labai maža reikšmės teturi; svarbu tik, kad mūsų duotieji nurodymai visiškai ir su tinkančiu nuolankumu būtų išlaikomi. Bet užtat yra labai svarbu, kad del tokio svarbaus dalyko katalikų būtų vienoda nuomonė ir vienodi siekimai bei veikimas. Ne mažiau svarbu yra tai, kad didėjant veikėjų skaičiui ir medžiaginiams ištekliams, didėtų ir plėstųs kartu ir patsai veikimas.

Ypatingai reikia įsigyti palankios pagalbos tųjų, kurie del savo kilmės bei turto ir savo gabumų bei mokslo turi daugiau reikšmės visuomenėje. Neturint šitos paramos vargu bau yra galima padaryti kas nors, kas būtų tikrai naudinga liaudies būviui pagerinti. Suprantama, kad kelias į minėtą tikslą bus juo tikresnis ir trumpesnis, juo daugiau žymių piliečių prie to darbo prisidės ir juo energingiau jie dirbs išvien. Iš kitos pusės, norime, kad tie piliečiai nemanytų, jog jie gali rūpintis arba nesirūpinti silpnųjų likimu, bet žinotų, kad tai yra jų pareiga, nes kiekvienas gyvena visuomenėje ne tik savo naudai, bet ir kitų gerovei, taip, kad vieniems negalint tam tikra dalimi prisidėti prie bendros gerovės, kiti, kurie gali, tai darytų dosniau. Kiek toji pareiga yra svarbi, parodo pati reikšmė tų turtų, už kuriuos reikės reikiamai atsakyti jųjų davėjui Aukščiausiam. To paties reikalauja ir gausingos nelaimės, kurios, nepavartojus laiku tinkamų priemonių, virs kurią dieną didžiu pavojumi visiems luomams; del to tad, kas vargstančiųjų žmonių reikalais nesirūpina, tas kenkia sau ir visuomenei.

Nėra jokio pagrindo manyti, kad tos institucijos, kurias jau seniai mūsų maldingi ir rūpestingi protėviai įkūrė ir kurios dar tebėra ir vis tarpsta, turės ar sumenkėti ar naujų įstaigų lyg aprėptos ir visiškai išnykti, kai šita

krikščioniškoji akcija plačiai išsiplėtos ir sustiprės. Ir vienos ir kitos, iš tos pat religinės dvasios bei artimo meilės kilusios ir savo siekimais viena kitai neprieštaraujančios, visai gali susiderinti ir taip gerai sutapti, jog del to būtų galima gerų žmonių sujungtomis bendromis pastangomis tik sėkmingiau padėti liaudžiai bei užbėgti už akių kas dieną didėjantiems pavojams.

Tikrenybė šaukte šaukia vis garsiau, kad pasiryžimas ir vienybė yra reikalingi; gausingos nelaimės lyg per dažnai pasikartoja ir baisus pražūtingų perversmų pavojus graso, svarbiausia, del didėjančios socialistų įtakos. Jie gudriai skverbiasi į visuomenę; slaptuose susirinkimuose ir viešai, žodžiu ir raštu jie kursto sukilti; atmetę religijos varžtus jie nutyli apie pareigas ir tik apie teises tekalba, ir tuo prisivilioja vis didesnes varguolių minias, kurios del savo vargų apgaulingai yra labiau prieinamos ir lengviau suklaidinamos.

Visas reikalas čia eina apie visuomenės bei religijos išlaikymą. Vieną ir kitą tinkančiai išlaikyti — turi būti šventa pareiga visiems geriems žmonėms.

Šitai pageidaujamai vienybei palaikyti reikia vengti, tarp kitko, visa, kas erzina ir skiria žmones. Del to neturėtų būti keliami dienraščiuose ir liaudies susirinkimuose kai kurie plonintėliai ir beveik jokios praktiškos naudos neturį klausimai, kurie, nelengvai tiriami, reikalauja tam tikrų proto sugebėjimų ir tam tikro jiems suprasti išsilavinimo. Žinoma, žmogui yra priprasta dvejoti del daugelio dalykų ir skirtingai manyti; vis delto tinka, kad tie, kurie nuoširdžiai ieško tiesos, išlaikytų tokiuose ginčuose pusiausvyrą ir kuklumą bei abipusę pagarbą, kad nuomonių skirtumas neišardytų veikimo vieningumo. Kad ir ką kuris manytų apie dalykus, kurie prileidžia abejojimų, turi save taip laikyti, kad, Apaštališkajam Sostui savo žodį tarus, jis būtų linkęs jo klausyti nuolankiausiai.

Katalikų veikimas, kurios rūšies jis būtų, turės didesnio pasisekimo, jei visos katalikų organizacijos, neišsižadėdamos savo savybių, veiks išvien, vienos ir tos pačios

tvarkančios vadybos vedamos. Pageidaujame, kad pavyzdžiui, Italijoje, katalikams vadovautų katalikų suvažiavimai ir kongresai, jau nekartą Mūsų rekomenduoti; jiems ir Mūsų pirmatakas ir Mes esame pavedę rūpintis bendru katalikų veikimu, vyskupų globojamu ir vedamu. Panašiai tebūnie daroma ir kitose tautose, kur yra tos rūšies aukščiausia instancija, kuriai teisėta tvarka turėtų būti pavestas šitas reikalas.

Aišku, kiek šituo reikalu, kur taip glaudžiai Bažnyčios ir kriščioniškos liaudies interesai susijungia, gali padaryti dvasininkai savo mokslu, prityrimu ir artimo meile. Kreipdamies į dvasininkus, Mes laikėm reikalinga nurodyti jiems nekartą, kad yra labai pageidaujama šiais laikais ir esančiomis aplinkybėmis eiti į liaudį ir, santykiaujant su ja, veikti jos naudai. Dar dažniau per mūsų laiškus į vyskupus ir kitus dvasios vyrus, net paskutiniausiaisiais metais*), esame pagyrę šitą pilną meilės rūpinimąsi liaudimi, ir pareiškėme jį esant tinkantį abiejų rūšių dvasininkams. Bet, pildydami šias pareigas, dvasininkai turi tai daryti atsargiai ir išmintingai, sekdami šventųjų pavyzdžiais. Nusižeminęs ir biednas Pranciškus, nelaimingųjų tėvas Vincentas a Paulio ir daug kitų per visus Bažnyčios amžius paprastai sugebėdavo taip valdyti savo atsidėjimą ir rūpinimąsi žmonių gerove, kad, neperžengdami teisingo saiko savimaršoj, jie pasiekė, vienodai atsidėję bedirbdami, ir savo sielų vispusį tobulumą.

Mums malonu čia kiek ryškiau paminėti vieną būdą, kuriuo ne tik dvasininkai, bet bendrai visi liaudies reikalų prieteliai gali be didelių pastangų daug padėti šiuo reikalu: būtent, jei taip pat atsidėję stengsis kiekvienai progai pasitaikius broliškai diegti į liaudies širdį šiuos principus: vengt sukilimų ir prie jų kurstytojų, gerbti svetimas teises, savo darbdaviams tam tikrą pagarbą reikšti ir noromis savo pareigas eiti, nevengti daugeliu atžvilgiu naudingo šeimos gyvenimo, pildyti atsidėjus religijos įsaky-

*) Mažųjų Brolių generaliam viršininkui 1888 m. lapkr. 25 d.

mus, ieškant joje paguodos gyvenimo varguose. Aišku, kiek daug šitam tikslui pasiekti turės padėti Švenčiausios iš Nazareto Šeimos kilniausio pavyzdžio priminimas bei patarimas josios globai pasiduoti, arba priminimas tųjų, kurie, labai vargingai gyvendami, sugebėjo pasiekti tobulybės viršunes, ar pagaliau gaivintis vildamos atlyginimu geresniame gyvenime.

Pagaliau dar kartą ir visai rimtai primename, kad ir atskiri ir susibūrę į draugijas katalikai turi atsiminti, kad, ką tuo reikalu daryti manytų, jie turi visai pasiduoti vyskupų autoritetui. Te nesileidžia save apgauti kokiais nors artimo meilės smarkesniais pasiryžimais, nes uolumas, kurs verčia neigti reikiamą klusnumą nėra tikras; jis neneša pastovios naudos ir nėra mielas Dievui. Dievas gėrisi tais, kurie, aukodami savo nuomones, klauso Bažnyčios valdytojų, kaip paties Dievo; tokiems Dievas noriai padeda, net ir sunkiai jų įvykdomuose sumanymuose, ir paprastai maloningai veda sumanytąjį reikalą prie pageidaujamų rezultatų.

Prie to visa teprisideda ir tinkanti dorybių praktika, ypatingai tokių dorybių, kurios parodo krikščionį esant apsileidimo ir blogų geismų priešininką, dosnų savo perteklių aukotoją, pastovų ir neįveikiamą gyvenimo varguose. Tokie pavyzdžiai turi didžios galios žmonėse geriems palinkimams ugdyti, ir jų įtaka yra juo didesnė, juo aukščiau stovi visuomenėje tie, kurie jais pasižymi.

Rūpinkitės, gerbiamieji Broliai, visa tuo pagal vietos ir žmonių reikalus, kaip tai tinka jūsų rūpestingumui ir atsidėjimui; suėję, kaip paprastai, tarkitės tais reikalais savo tarpe. Bet daugiausia kreipkite savo dėmesį į tai ir, sulaikydami, sudrausdami, priešindamiesi, veikite savo autoritetu, kad kurio nors gero darbo priedanga nebūtų silpninamas drausmingumas bei ardoma santvarka, kurią savo Bažnyčiai davė pats Kristus.

Teisingi, taikingi ir tobulėją visų katalikų darbai, lai dar aiškiau įrodo, kad visuomenės santvarka bei gerovė tautose ypatingai tarpsta Bažnyčios tvarkomajai ir globojamajai įtakai jose reiškiantis, nes yra Jos švenčiausia

pareiga priminti kiekvienam jojo pareigas, kaip jas krikščionystės mokslas nustato, jungti broliška meile didžturčius ir vargšus, kelti ir stiprinti žmonių dvasią šio gyvenimo varguose.

Mūsų sutvarkymus ir pageidavimus tesustiprina šis apaštališkos meilės pilnas šv. Povilo paraginimas rymiečiams. **„Taigi, aš maldauju jus... Patys save perdirbkite, atnaujindami savo dvasią... Kurs dalina, tedalinie neklastingai; kas yra vyresnysis, tebūnie uolus; kas daro gailestingumo, tedarai su džiaugsmu. Meilė tebūnie be veidmainystės. Nekęskite pikto, laikykitės to, kas gera. Mylėkite kits kitą brolių meile. Pagerbimu kits kitą pralenkite. Uolumu nebūkite tinginiai. Džiaukitės viltyje. Būkite kantrūs suspaudime. Ištvermingi maldoje. Dalyvaukite šventųjų reikaluose,** rūpinkitės svetingumu. **Džiaukitės su linksmaisiais, verkite su verkiančiais. Turėkite kits kitam, vienokių jausmų. Niekam piktumu už piktą neatsimokėkite; rūpinkitės tuo kas gera ne tik Dievo akivaizdoje, bet ir visų žmonių".** (Rym. XII, 1—17).

Šitų gėrybių laidu tebūnie Apaštališkas laiminimas, kurį Jums, gerbiamieji Broliai, Dvasininkams ir Jūsų žmonėms maloningiausiai Dievuje teikiame.

Parašytas Ryme pas šv. Petrą, 1901, mūsų Pontifikato dvidešimts trečiais, metais sausio m. 18 d.

Leonas XIII.

Turinys

5

Skaitykit

„Visuomenininko bibliotekos"

Knygelę

Nr. 1

„KETTELERIS" —

Klaudijaus Peyroux

versta A. Januševičiaus

su įvadu

kun. M. KRUPAVIČIAUS.

A. Bako, spaustuvė, Kaunas, Ožeškienės g-vė 5 Nr. Telef. 970

Kaina 1 litas 20 ct.

5—

A. Bako, spaustuvė, Kaunas, Oželkienės g-vė 5 Nr. Telef. 970 ir 971.

Redaktorius-Leidėjas kun. M. KRUPAVIČIUS.